

Controleprotocol Centraal Stembureau Tweede Kamerverkiezing 2023

Inleiding

Dit protocol is bestemd voor het centraal stembureau dat de uitkomsten in de processen-verbaal van de gemeentelijk stembureaus en de uitkomsten van de stembureaus onderzoekt op grond van de artikelen P 1c en P 1d van de Kieswet. Het doel van het controleprotocol is dat het centraal stembureau ervan overtuigd raakt dat er met de voorliggende stukken een betrouwbare uitslag is vast te stellen.

In dit controleprotocol wordt aangegeven hoe dit onderzoek plaatsvindt. Hiermee kan het centraal stembureau zo objectief mogelijk beoordelen of het nodig is het gemeentelijk stembureau te vragen nader onderzoek te doen en zo nodig over te gaan tot een nieuwe stemopneming (artikel P 1e Kieswet).

Het controleprotocol maakt aan de gemeentelijk stembureaus duidelijk aan de hand van welke criteria hun werk wordt beoordeeld. En zorgt ervoor dat de toetsing binnen heel Nederland op uniforme wijze plaatsvindt. Daarnaast bevat het controleprotocol richtlijnen voor de controle op de werkzaamheden van het centraal stembureau bij de zetelverdeling als daarbij programmatuur wordt gebruikt conform artikel P 20a Kieswet.

Het controleprotocol bestaat uit drie delen:

- A. Onderdeel A van het controleprotocol bevat richtlijnen voor de controle door het centraal stembureau op de werkzaamheden van het gemeentelijk stembureau.
- B. Onderdeel B van het controleprotocol bevat richtlijnen voor wanneer het centraal stembureau bij de uitslagberekening gebruik maakt van de *digitale bestanden* met uitkomsten op gemeenteniveau of hoofdstembureauniveau.
Gecontroleerd wordt:
 - 1. Of deze gegevens zijn uitgewisseld via het platform van de Kiesraad en de VNG voor de uitwisseling van gegevens (hierna het uitslagenplatform).
 - 2. Of de OSV2020 berekende totalen overeenkomen met de optelling van de gegevens op het proces-verbaal van het gemeentelijk stembureau of het hoofdstembureau. Deze controle is vergelijkbaar met de controles die door de gemeentelijk- en hoofdstembureaus worden uitgevoerd als zij gebruik maken van OSV2020.
- C. Onderdeel C van het controleprotocol bevat richtlijnen voor de controle op de eigen werkzaamheden van het centraal stembureau bij het vaststellen van de uitslag en de zetelverdeling.

Na verzoeken van het centraal stembureau om nader onderzoek en mogelijke hertellingen die plaatsvinden door gemeentelijk stembureaus hoeft het controleprotocol niet opnieuw uitgevoerd te worden. Besluit het centraal stembureau of het vertegenwoordigend orgaan tot een integrale hertelling, dan moet bij de vaststelling opnieuw het controleprotocol worden doorlopen.

Verslag controleprotocol CSB

De uitkomst van de controletelling en de controle van de zetelverdeling (onderdelen B en C) legt het centraal stembureau vast in het *Verslag controleprotocol CSB*, toegevoegd als bijlage. De voorzitter van het centraal stembureau ondertekent het verslag. Dit verslag wordt, met weglating van de handtekening, onverwijld samen met het proces-verbaal van het centraal stembureau gepubliceerd. Van de onderzoeken in onderdeel A doet het centraal stembureau verslag in bijlage 2 van het proces-verbaal onder rubriek 1 'telverschillen' of rubriek 2 'mogelijke fouten'.

Contactgegevens:

Kiesraad
070 426 7329
informatiepunt@kiesraad.nl
Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag

Onderdeel A Controles op gemeentelijk stembureau

De werkzaamheden in het kader van onderdeel A het controleprotocol voor het centraal stembureau richten zich op:

- 1. Onverklaarde verschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en getelde stembiljetten

2. Waarschuwingen bij gemeentelijk stembureau
3. Opmerkelijke uitslagen
4. Overige mogelijke fouten in de stemopneming

De Kieswet verplicht een gemeentelijk stembureau om (vermoedens van) fouten in de uitslagen van de stembureaus te onderzoeken en zo nodig te herstellen. OSV2020 faciliteert het gemeentelijk stembureau hierbij met kwaliteitscontroles. Bij de invoer tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau signaleert OSV2020 situaties die aanleiding kunnen of moeten zijn voor een nieuwe stemopneming bij decentrale telling of opnieuw tellen bij een centrale telling. Zoals bij onverklaarde verschillen of bij een opmerkelijke uitslag. Het centraal stembureau controleert of het gemeentelijk stembureau heeft gehandeld zoals voorgeschreven in de wet en doet daarvan verslag in de bijlage 2 van het proces-verbaal P22.

Moment van controle

Het centraal stembureau kan de controles starten zodra het proces-verbaal Na 31-1 of Na 31-2 van een individueel gemeentelijk stembureau is ontvangen. Het centraal stembureau hoeft hiervoor niet in zitting bijeen te komen. Het centraal stembureau kan een of meer leden mandateren om eventuele verzoeken te doen aan de gemeentelijke stembureaus tot nader onderzoek.

1. Onverklaarde verschillen tussen toegelaten kiezers en getelde stembiljetten

Het centraal stembureau onderzoekt in de processen-verbaal van de gemeentelijke stembureaus en de stembureaus verschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal getelde stembiljetten waar geen verklaring voor gegeven is. Er wordt gecontroleerd of het gemeentelijk stembureau de stembiljetten van deze stembureaus geheel of gedeeltelijk opnieuw heeft geteld conform artikel Na 12 resp. Na 20 Kieswet.

Wijze van controle

Het centraal stembureau stelt vast bij welke stembureaus een verschil tussen de toegelaten kiezers en getelde stembiljetten is, zonder dat daarbij een verklaring is gegeven. Vervolgens controleert het of bij deze stembureaus opnieuw geteld is of onderzoek gedaan is. Dit doet het centraal stembureau door te controleren of er een corrigendum aanwezig is of op de eerste pagina van het proces-verbaal van het stembureau (N 10-1) of van de bijlage II van het proces verbaal van het gemeentelijk stembureau (Na 31-2) is aangekruist dat er nader onderzoek of een nieuwe telling heeft plaatsgevonden. Bij de stembureaus waarbij een onverklaard niet onderzocht is, verzoekt het centraal stembureau het gemeentelijk stembureau over te gaan tot een nader onderzoek.

2. Waarschuwingen bij gemeentelijk stembureau

Naast de meldingen die het centraal stembureau van kiezers ontvangt over mogelijke fouten voert het centraal stembureau zelf een aantal controles uit die kunnen wijzen op mogelijke fouten. Het gaat om waarschuwingen in OSV2020 bij de invoer op stembureauniveau door het gemeentelijk stembureau, die het gemeentelijk stembureau mogelijk niet nader. Concreet gaat het om de volgende waarschuwingen:

- Een percentage van 3% of meer aan ongeldige stemmen
- Een percentage van 3% of meer aan blanco stemmen
- Stembureaus met nul stemmen

Deze waarschuwingen duiden mogelijk op een fout, maar hoeven niet altijd te betekenen dat er een fout is gemaakt. Hoge percentages ongeldige of blanco stemmen kunnen wijzen op beoordelingsfouten van het stembureau of het gemeentelijk stembureau. Stembureaus met nul stemmen kunnen voorkomen omdat een stembureau bijvoorbeeld niet open is gegaan, of er sprake is geweest van een calamiteit. Het kan echter ook wijzen op foutieve of vergeten invoer.

Wijze van controle

Het centraal stembureau stelt vast bij welke stembureaus deze waarschuwingen voorkomen. Vervolgens controleert het centraal stembureau of het gemeentelijk stembureau deze heeft onderzocht of herteld en dit heeft verklaard op het proces-verbaal bij 'onregelmatigheden of bijzonderheden tijdens de zitting' (rubriek 9 of 10). Vervolgens doet het centraal stembureau een kort onderzoek of de uitslag eenvoudig te verklaren is. Hierbij let het op de grootte van een stembureau, want bij een klein stembureau komt een dergelijke afwijking vaker voor. Daarnaast kijkt het, indien mogelijk, naar uitslagen bij eerdere verkiezingen bij dit stembureau. Als uit dit korte onderzoek de opmerkelijke uitslag niet verklaard wordt, dan vraagt het centraal stembureau het gemeentelijk stembureau om een

nader onderzoek te doen naar de uitslag van betreffende stembureau(s). Het centraal stembureau vermeldt de stembureaus waarbij het verzocht heeft om een nader onderzoek in het *Verslag controleprotocol CSB*.

3. Opmerkelijke uitslagen

Deze controle is gericht op het achterhalen van eventuele manipulatie of fouten. Het centraal stembureau controleert of er op stembureaus zijn waar een lijst een sterk afwijkend percentage stemmen heeft gehaald ten opzichte van het gemiddelde percentage binnen die gemeente. Verschillen van 50% of hoger zijn in elk geval opmerkelijk en moeten worden onderzocht. In de berekening van het gemiddelde dat een partij binnen de gemeente heeft gehaald, is het desbetreffende stembureau niet meegenomen. Dus: in alle stembureaus (minus stembureau x) heeft een lijst 20% van de stemmen gehaald. In stembureau x heeft de lijst 50% van de stemmen gehaald. De afwijking ten opzichte van het gemiddelde is in dit geval 30% punten en wordt niet onderzocht. Daarnaast controleert het centraal stembureau of er stembureaus zijn waar de verklaarde verschillen opmerkelijk zijn.¹ Als opmerkelijk wordt gezien als het totaal aantal verklaarde verschillen meer is dan 2% van het totaal uitgebrachte stemmen.

Wijze van controle

Het centraal stembureau stelt vast bij welke stembureaus sprake is van deze opmerkelijke uitslagen. Vervolgens doet het centraal stembureau een kort onderzoek of de uitslag eenvoudig te verklaren is en bekijkt het of de verklaring van het gemeentelijk stembureau aannemelijk is. Hierbij let het op de grootte van een stembureau, want bij een klein stembureau komen dergelijke afwijkingen vaker voor. Daarnaast kijkt het, indien mogelijk, naar uitslagen bij eerdere verkiezingen bij dit stembureau. Als uit dit korte onderzoek de opmerkelijke uitslag niet verklaard wordt, dan vraagt het centraal stembureau het gemeentelijk stembureau om een nader onderzoek te doen. Het centraal stembureau vermeldt de stembureaus waarbij het verzocht heeft om een nader onderzoek in het *Verslag controleprotocol CSB*.

4. Overige mogelijke fouten in de stemopneming

Deze controle is gericht op het achterhalen van mogelijke andere fouten in de stemopneming. Het centraal stembureau controleert op drie criteria:

- a) Slordig ingevulde processen-verbaal zodanig dat onduidelijk is welk getal moet worden ingevoerd in OSV en waarbij geen corrigendum is gevoegd.
- b) Ingediende bezwaren van kiezers op processen-verbaal die aanleiding hadden moeten zijn voor een hertelling.
- c) Geschreven teksten in rubrieken als 'bijzonderheden' of 'andere verklaringen' voor verklaarde verschillen die aanleiding hadden moeten zijn voor een hertelling.

Verslag van onderdeel A Controle centraal stembureau

Nadat het centraal stembureau de resultaten van de onderzoeken door de gemeentelijke stembureaus heeft ontvangen, verwerkt het de ontvangen corrigenda Na 14-1 en/of Na 14-2 en maakt proces-verbaal P 22-1 op. Het centraal stembureau doet verslag van de onderzoeken in bijlage 2 onder rubriek 1 'telverschillen' of rubriek 2 'mogelijke fouten'.

Onderdeel B Controle op de optellingen

Als er gebruik wordt gemaakt van OSV2020 voor het optellen van de totalen van de hoofdstembureaus, moet gecontroleerd worden of de digitale bestanden geauthentiseerd zijn uitgewisseld via het uitslagenplatform (artikel O 2 en P 1c Kieswet). Ook wordt gecontroleerd of de met OSV2020 berekende optellingen overeenkomen met de optelling van de gegevens op het proces-verbaal. Met deze controle kunnen invoerfouten en verwerkingsfouten worden opgespoord, al dan niet ontstaan door manipulatie van de lokale infrastructuur waar OSV2020 op draait. Als het centraal stembureau geen verslag heeft ontvangen van het controleprotocol van een hoofdstembureau verzoekt het centraal stembureau het betreffende hoofdstembureau het verslag onverwijld op te sturen.

Moment van de controle

De controle wordt uitgevoerd nadat alle totalen in OSV2020 zijn ingevoerd en een optelling is gegenereerd, en voordat het proces-verbaal wordt vastgesteld. Hierdoor is het mogelijk de vaststelling

¹ De 'verklaarde verschillen' is een optelsom van de rubrieken 'aantal keren dat een stembiljet teveel/we weinig is uitgereikt', 'aantal keren dat er een andere verklaring is voor het verschil', 'aantal keren dat een kiezer het stembiljet niet heeft ingeleverd'.

van de optelling uit te stellen als er twijfels zijn over de juistheid ervan.

Wijze van de controle

Het centraal stembureau controleert of de digitale bestanden geauthentiseerd zijn uitgewisseld (O 2, P 1c Kieswet) via het platform voor de overdracht van telbestanden. Pas daarna kunt u gebruik maken van deze bestanden. Indien de bestanden niet via dit platform zijn uitgewisseld, gebruikt het centraal stembureau de papieren processen-verbaal voor een nieuwe invoer in OSV2020.

Het centraal stembureau controleert de optelling van alle deelnemende lijsten. Dit doet het centraal stembureau door alle lijsttotalen van de uitslagen van de hoofdstembureaus handmatig bij elkaar op te tellen. Deze lijsttotalen van de uitslag haalt het centraal stembureau van de papieren processen-verbaal van de hoofdstembureaus. De totalen van de uitslagen van alle hoofdstembureaus wordt vergeleken met de door OSV2020 gegenereerde uitkomst.

In het *Verslag controleprotocol CSB* wordt aangegeven als deze optelling overeenkomt. Als de optellingen verschillen, dan doet het centraal stembureau nader onderzoek en geeft een verklaring van de genomen stappen in het verslag controleprotocol.

Onderdeel C Controle zetelverdeling

Het centraal stembureau berekent handmatig de zetelverdeling om te controleren dat de programmatuur correct gefunctioneerd heeft. In dit onderdeel van het controleprotocol wordt omschreven welke handelingen het centraal stembureau in verband met deze controle verricht. Deze controle volgt uit artikel P 20a Kieswet.

Moment van de controle

De controle wordt uitgevoerd voor de formele vaststelling van de uitslag in de openbare zitting van het centraal stembureau en na de afronding van onderdeel B van dit controleprotocol. Hierdoor is het mogelijk de vaststelling van de zetelverdeling aan te passen als er fouten zijn geconstateerd.

Wijze van controle

De zetelverdeling wordt berekend door handmatig de zetelverdeling te berekenen. Het centraal stembureau berekent de volle zetels en vervolgens de restzetels op de wijze als omschreven in de kieswet artikelen P 3 tot en met P 7. Op het *Verslag controleprotocol CSB* wordt aangegeven als de uitslag overeenkomt. Als de uitkomsten verschillen, dan doet het centraal stembureau nader onderzoek en geeft een verklaring van de genomen stappen in het verslag controleprotocol.

BIJLAGE : VERSLAG CONTROLEPROTOCOL CENTRAAL STEM-BUREAU

Verslag controleprotocol centraal stembureau

Het centraal stembureau controleert met het controleprotocol of OSV2020 correct heeft gewerkt. Dit gebeurt door een controle uit te voeren op de optelling, zoals deze door OSV2020 na invoer van de uitslag gegenereerd is. Met het invullen en publiceren van dit verslag deelt het CSB de uitkomst van het controleprotocol, onderdelen B en C. De controles die het centraal stembureau uitvoert van onderdeel A worden gepubliceerd in bijlage 2 van het proces-verbaal van het CSB. Het proces-verbaal met het gecontroleerde resultaat, gegenereerd door OSV2020 heeft de volgende kenmerken (vermeld in de voettekst):

Datum	Tijd	Eerste acht karakters SHA256-hashcode:
.....		

Onderdeel B – 1 Digitale uitwisseling

Kruis aan wat van toepassing is. Zijn de digitale bestanden geauthentiseerd uitgewisseld?

- ☐ Nee, alles is zelf dubbel ingevoerd in OSV vanuit de papieren processen-verbaal.
☐ Ja

Onderdeel B – 2 Controle optellingen HSB

Kruis aan wat van toepassing is. Zijn de verslagen van de controleprotocollen van de hoofdstembureaus ontvangen en gecontroleerd?

- ☐ Nee
☐ Ja

Onderdeel B – Controle optellingen

Kruis aan wat van toepassing is. Zijn er bij de controle optelling verschillen aangetroffen?

- ☐ Nee, de totalen tussen de controletelling en de uitslag gegenereerd door OSV2020 komen overeen.
☐ Ja, er zijn verschillen aangetroffen tussen de totalen die onverklaarbaar zijn.

Geef hieronder een toelichting over de vervolgstappen:

Onderdeel C: Controle zetelverdeling

Het centraal stembureau controleert met het controleprotocol of OSV2020 correct heeft gewerkt. Dit gebeurt door een controle uit te voeren op de zetelverdeling, zoals deze door OSV2020 na invoer van de uitslag gegenereerd is. Door het invullen en publiceren van dit verslag deelt het centraal stembureau de uitkomst van het controleprotocol.

Kruis aan wat van toepassing is. Zijn er bij de controle zetelverdeling verschillen aangetroffen?

- ☐ Nee, de uitkomst van de controle van de zetelverdeling en de door OSV2020 gegenereerde zetelverdeling komt overeen.
☐ Ja, de controle zetelverdeling is uitgevoerd zoals voorgeschreven in controleprotocol onderdeel C. Er zijn verschillen tussen de totale zetelverdeling aangetroffen die onverklaarbaar is. Geef hieronder een toelichting over de vervolgstappen:

Bijlage 3, onderdeel C: Controle zetelverdeling

Ondertekening voorzitter centraal stembureau

Datum

.....

Handtekening

.....

Naam

.....